

QUR'ONNI OHANGLARDA O'QISH MASALASIDA SALAF ULAMOLAR QARASHLARI

Rahmatov Iqboljon Izzatullo o'g'li

O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi "Islomshunoslik va islom
sivilizatsiyasini o'rganish ICESCO" kaferasi tayanch doktranti

Annotatsiya

maqolada Qur'on tilovati ilmida ohang va uning tilovatda qo'llanilishi borasida
ishonchli ulamolarning fikrlari keltiriladi.

Kalit so'zlar: Qur'on, ohang, joiz, nojoiz, maqomot, tilovat, ohang, ruxiyat,
tovushlar,

Qur'onni musiqiy ohanglarda o'qish haqida salaf ulamolari bayonoti

Qiroatga bid'at kiritish haqida salafdan nasihatlar

Imom Abu Bakr Ibn Mujahid (vafoti 324 h.) o'zining mashhur "as-Sab'ah fi al-
Qira'at" asarida (46-bet) Qur'on qiroatining sunna ekani, u yerda yangilik yoki ixtiro
yo'qligiga oid bir qancha hadislarni sanadlarini qisqartirgan holda keltirgan.
Ularning ba'zilari:

1. Abdulloh ibn Mas'ud (r.a) dedilar:

"Ittabi'u va la tabtadi'u faqad kufitum" – "Ergashingar, bid'at kiritmanglar, sizlarga
yetarli narsa berilgan."

2. Huzayfa ibn al-Yaman (r.a) dedilar:

"Ey qori'lar jamoasi! Allohdan qo'rqinglar! Oldingi zotlarning yo'lidan boringlar.
Allohga qasamki, agar to'g'ri bo'lsangizlar, ulardan uzoq o'zib ketasizlar. Ammo
sizlar o'ngga, chapga og'dingizlar – endi adashganlaringiz aniq."

3. Ali ibn Abu Tolib (r.a) rivoyat qiladilar:

"Rasululloh (s.a.v) sizlarga Qur'onni qanday o'rgatgan bo'lsalar, shunday o'qishni
amr qiladilar."

4. Muhammad ibn al-Munkadir (r.a) deyilar:

"Qur'on o'qish bir sunnatdir. Uni keyingi kishi avvalgisidan o'rganadi."

Qiroatdagi musiqiy ohanglarga qarshi Imom Ajouriy (r.a) bayoni

Imom Abu Bakr Muhammad ibn al-Husayn al-Ajouri (vafoti 360 h.) o‘zining “Axloq Humalat al-Qur’an” asarida (77-bet) quyidagilarni yozadi:

“Men Qur’onni musiqiy lahn va g‘ina’ga asoslangan ovozlar bilan o‘qishni makruh sanayman. Bu – ko‘plab ulamolar huzurida makruhdur. Masalan: Yazid ibn Harun, al-Asma‘iy, Ahmad ibn Hanbal, Abu Ubayd al-Qosim ibn Sallam, Sufyan ibn ‘Uyayna (rahimahumullah) kabi ko‘plab ulamolar bunga qarshi bo‘lganlar.”

“Ular qori’ga Qur’onni o‘qiyotganda ko‘z yoshlari bilan, xushu bilan, qalb bilan xudolikka chorlashni buyuradilar.”

Imom al-Qurtubiy (j.a., vaf. 671-hijriy) o‘zining mashhur tafsiri “Al-Jami‘ li Ahkami-l-Qur’an” asarining muqaddimasida (jild 10, 1–17-betlar) Qur’onni tarannum bilan, musiqa ohangida o‘qish haqidagi bahsni muhim ilmiy muhokama qilgan. U bu masalada ijozat bergan ba’zi mutaassib bo‘lmagan kishilarning dalillariga qat’iy va ilmiy rad bergan. U yerda keltirilgan matndan qisqartirib, bu yerga joylashtirish mumkin bo‘lgan qismini quyida keltiramiz:

Imom al-Qurtubiy (j.a.) deydilar: “Ziyod an-Namiriydan rivoyat qilinadi: u bir guruh qorilar bilan Anas ibn Malik (r.a.)ning huzuriga keldi. Ulardan biri o‘qish uchun da’vat etildi. U baland ovozda va tarannum bilan Qur’on o‘qidi. O‘sha kishi ovozi baland bo‘lgan. Shunda Anas (r.a.) yuzidagi qora ro‘molidan yuzini ochib: “Ey bu kishi, ular (sahobalar) bunday qilmas edilar,” – dedilar. Chunki Anas (r.a.) biror yomonlikni ko‘rsa, yuzini ochar edilar.”

Shuningdek, Qur’onni baland ovozda va tarannum bilan o‘qishga qarshi chiqqanlar quyidagilardir:

- Sa‘id ibn al-Musayyab (r.a.)
- Sa‘id ibn Jubayr (r.a.)
- Qosim ibn Muhammad (r.a.)
- Hasan al-Basriy (r.a.)
- Ibn Sirin (r.a.)
- Ibrohim an-Naxa‘iy (r.a.)
- Imom Malik ibn Anas (j.a.)
- Imom Ahmad ibn Hanbal (j.a.)

Ularning barchasi Qur’onni baland ovozda o‘qish va tarannum bilan o‘qishni makruh deb bilganlar.

Sa'id ibn al-Musayyabdan rivoyat qilinadi: u Umar ibn Abdulaziz (r.a.)ni imomlikda tarannum bilan Qur'on o'qiyotganini eshitdi va unga xabar yubordi: "Alloh seni isloh qilsin! Imomlar Qur'onni bu tarzda o'qimaydilar." Shundan so'ng Umar ibn Abdulaziz (r.a.) tarannumni tark etdilar.

Qosim ibn Muhammad (r.a.) dan rivoyat qilinadi: Bir kishi **Rasululloh (s.a.v.) **ning masjidida Qur'onni tarannum bilan o'qidi. Qosim (r.a.) bunga norozilik bildirgan holda quyidagi oyatni o'qidi: ﴿وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ۝ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ﴾ (Fussilat: 41–42) "Albatta bu (Qur'on) aziz kitobdir. Unga botil oldidan ham, orqasidan ham yaqinlasha olmaydi."

Ibn Qosim, Imom Malik (j.a.)dan rivoyat qiladi: U kishidan namozda alhon bilan o'qish haqida so'raldi. U zot aytdilar: "Bu menga ma'qul emas. Bu odamlar buni xuddi qo'shiq kabi aytishadi, toki bu bilan pul ishlashsin."

Hofiz Ruzayn va Abu 'Abdillah al-Hakim "Navadir al-Usul" asarida, Huzayfa (r.a.)dan quyidagi hadisni keltiradilar. Rasululloh (s.a.v.) dedilar: "Iqra'u al-Qur'ana bi-luḥuni-l-'Arab va-aṣvatiha, va iyyakum va-luḥuna ahli-l-'ishq va-luḥuna ahli-l-kitabayn. Sayaji'u qavmun ba'di yarji'una bi-l-Qur'ani tarji'a-l-ghina'i va-n-nuḥ, la yujavizu ḥanajirahum, maftunatum qulubuhum va-qulubu man yu'jibuhum sha'nuhum."

"Qur'onni arablarning ohangida va ularning tovushlari bilan o'qinglar. Ishq ahli ohanglari va ahli kitoblarning ohanglaridan yiroq bo'linglar. Mening ortimdan bir qavm chiqadi, ular Qur'onni qo'shiq va yig'i ohanglarida o'qiydilar, (bu o'qish) ularning tomog'idan o'tmaydi. Ularning qalblari ham, bu holat yoqadiganlarning qalblari ham fitnaga muhtalo bo'ladi."

Imom al-Qurtubiy (j.a.) ushbu hadis asosida quyidagi xulosani chiqaradilar: "Zamonimizdagi ba'zi qorilar – xutba beruvchilar oldida va omma majlislarda xorijiy ohanglarda, ayniqsa ajam (g'arbiy/musiqiy) ohanglarda Qur'on o'qishadi. Bu ish aynan Rasululloh (s.a.v.) tomonidan qaytarilgan holatga o'xshaydi."

Imom Abu Zakariyo Yahya ibn Sharaf Ad-Din an-Navaviy ash-Shofi'iy (j.a., vaf. 676-hijriy) o'zining mashhur "at-Tibyan fi adabi ḥamalati-l-Qur'an" nomli asarida (89–90-betlar) quyidagi so'zlarni aytadi:

“Qur’onni alhon (ohang, tarannum) bilan o‘qish borasida, Imom Shofi‘iy (j.a.) ba’zi joylarda:

“Men buni makruh deb bilaman”, deb aytganlar. Boshqa joylarda esa:

“Men buni makruh bilmayman,” deganlar. Bizning (shofi‘iy mazhabidagi) ulamolarimiz bu ikki xil so‘z ikkita xil qarash emas, balki tafsilotga ega deganlar: Agar kishining tarannumi haddan oshib ketib, tajvid va qiroat qoidalarini buzsa, mana shu turdagi o‘qish makruhdur. Agar tarannum me’yordan oshmasa, u holda makruh emas, deb ta’rif berganlar.”

So’ngra Imom an-Navaviy (j.a.) bunday deydilar:

“Qur’onni alhon bilan o‘qishning birinchi turi – ya’ni nojoiz musiqa ohangida o‘qish – harom bo‘lgan amaldir. Bu bilan ba’zi johil odamlardan chiqqan holat bo‘lib, ular ko‘pincha janaozalarda va yig‘inlarda Qur’onni noto‘g‘ri ohangda o‘qiydilar. Bunday holat aniq harom bo‘lgan bid’at hisoblanadi. Buni tinglagan har bir kishi gunohkor bo‘ladi – buni Qoziy al-Qudot al-Mavardiy (j.a.) ham ta’kidlagan. Yana, bunday holatga to‘sqinlik qila olgan har bir kishi, agar sukut qilsa, o‘zi ham gunohga sherik bo‘ladi. Men bu yo‘lda qo‘ldan kelgan harakatimni qilganman. Endi Alloh taoloning karamidan umid qilamanki, bu munkarni yo‘qotish uchun haq egasi bo‘lgan bir zotni muvaffaq qiladi va u kishini ofiyatda saqlaydi.”

Shayx al-Islom Ibn Taymiyya (j.a., vaf. 728-hijriy) o‘zining "al-Istiqama" nomli kitobida (1/246-bet) shunday deydilar:

“Qur’onni qo‘shiq ohangida o‘qish joiz emas. Shuningdek, unga qo‘shiqda ishlatiladigan musiqiy ohanglar yoki musiqa asboblari qo‘shish ham mumkin emas.”

Imom ash-Sharbini – to‘liq ismi Shayx Muhammad al-Khatib ash-Sharbini (j.a., vafoti 977-hijriy) – mashhur "Mugni al-Muhtaj" asarida (4/426) shunday deydilar:

“Ogohlantirish: Qur’onni go‘zal ovozda o‘qish sunnatdir. Qur’on o‘qishda navbatma-navbat o‘qish (ya’ni, bir guruhdan bir kishi bir bo‘lim o‘qib, so‘ng boshqasi davom ettirishi)da hech bir zarar yo‘q. Oyatni qayta-qayta o‘qish – tafakkur qilish uchun – ham joiz. Qur’onni jamoa bo‘lib o‘qish ham, ohangda o‘qish ham mumkin.

Ammo agar bu ohanglarda haddan tashqari cho‘zish, harakatlardan harf hosil bo‘lishi, yoki ba’zi harflar tushib qolsa, u holda bu harom bo‘ladi. Bunday holda

o'quvchi fosiq bo'ladi, tinglovchi ham gunohga giriftor bo'ladi – chunki u Qur'onning to'g'ri o'qilishi yo'lidan chetga chiqdi. Bu “ar-Ravda”da al-Mavardiyan naql qilingan.

Shuningdek, Qur'onni tartil bilan o'qish, tafakkur qilish, o'qishda yig'lash, yaxshi ovoz egasidan tinglash, o'zaro mushohada qilish (ya'ni bir-biriga o'qib berish) sunnatdir.”

Imom Ibn Qayyim al-Javziyya (j.a., vafoti 751-hijriy) "Zad al-Ma'ad" asarida (1/492), “Rasululloh (s.a.v.) Qur'onni qanday o'qir edilar, uni qanday tinglar edilar, qanday yig'lar edilar?” degan bobda Qur'onni alhon bilan o'qish masalasini quyidagicha tafsilot bilan bayon qiladilar:

“Bu masalada qarama-qarshi ikki tomon bor. Ularning dalillari ilmiy halollik bilan taqdim etilgan. Bu borada to'g'ri xulosa (fasl al-khitab) shuki:

Taronali, musiqiy ohangli o'qish ikki xil bo'ladi

1. Birinchi holat – tabiiy ravishda insonning o'z ohangi bilan, hech qanday mashq yoki sun'iyliksiz, Qur'onni chiroyli ovozda o'qishi. Bu hol joizdir. Bu o'qishda kishining tabiati o'zidan-o'zi go'zal ohang chiqaradi.

Abu Musa al-Ash'ariy (r.a.) Rasululloh (s.a.v.)ga aytganlar:

“Agar siz eshitayotganingizni bilganimda, uni yanada chiroyliroq qilgan bo'lardim.”

Imom Mulla Ali al-Qari (j.a., vafoti 1014-hijriy), "al-Minah al-Fikriyya" nomli al-Jazariy muqaddimasiga sharh kitobida (22–23-betlar) quyidagicha yozadilar:

“Hadisda keltirilgan «Iqra'u al-Qur'ana bi luhuni al-'Arab» (اقْرَأُوا الْقُرْآنَ بِلُحُونِ الْعَرَبِ) – ya'ni: Qur'onni arablarning ohanglari bilan o'qinglar.

Bu yerda arab ohanglari deganda tabiiy, ichdan keladigan so'zlashuvga yaqin ohanglar nazarda tutiladi. Fosiqlarning ohanglari deganda esa musiqa nazariyasidan olingan sun'iy ohanglar tushuniladi.

Bu hadisda amr mustahablikka (ya'ni sunnatga), nahy (man etish) esa makruhga dalolat qiladi, agar o'qishda harflarning talaffuzi buzilmasa. Aks holda, harombo'ladi.

Hadisda “Qur'on ularning halqumidan o'tmaydi” deyilganlar – ya'ni bu odamlarda tafakkur yo'q, amal yo'q.

Shayx Hasanayn Muhammad Makhluf – Misr bosh muftisi – (j.a.), "al-Qur'an al-Karim: Adabu Tilavatihi va Sima'ih" (36–37-betlar) asarida yozadilar:

“Qur’onni go‘zal ovoz bilan o‘qish mustahab – lekin bu tajvid ilmi doirasidabo‘lishi kerak. Agar bu go‘zallik chegaradan chiqib, musiqa ohanglariga aylansa, u holda bu diniy jihatdan qoralangan, harom, buni qilgan kishi gunohkorbo‘ladi va ta’zir jazosiga loyiq bo‘ladi.”

Shayx ‘Amir as-Sayyid Uthman (j.a.) – Misrda qurra’lar shayxi – o‘zining "Kayfa Yutallaqqa al-Qur'an" (29–30-betlar) kitobida bunday yozadilar:

“Qur’onni ashulachilar kabi ohang bilan o‘qish, musiqiy ritm va vaznlarga solish, xonandalik ohanglari bilan o‘qish – haromdir. Bunday o‘qish Qur’onning izzati va tafakkurini kamaytiradi. Qur’on o‘qish bu muqaddas amal, qoidasi bilan o‘qilishi lozim. Bu ilohiy kalomni kulgi, o‘yin yoki ko‘ngilochar maqsadga aylantirish – xatodir.

Axir, Allohning kalomini o‘qish bilan, oddiy insonlar so‘zini kuylash barobar bo‘ladimi?

Xushu‘ va imyon bilan Qur’on o‘qish bilan, “aaah” degan tovushlar, musiqiy cho‘zilishlar, xush kayfiyatli o‘yinlar bir xil bo‘lishi mumkinmi?!”

Ulamolarning bayonlariga ko‘ra xulosa:

1. Qur’onni musiqa ohanglari va notalari bilan o‘qish – bid‘at va haromdir. Bu usulni Rasululloh (s.a.v.), sahobalar (r.a.), hatto Jibril (a.s.) ham qilmaganlar.
2. Qur’onni go‘zal ovoz bilan, arablarning tabiiy ohangida o‘qish – mustahabdir.
3. Agar kimdir Qur’onni an’anaviy musiqiy ohangda o‘qisa – harflarni cho‘zsa, ma’no o‘zgarsa, yoki tajvid buzilsa, u gunohkor bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mahmu Sadaniy. Alhan As-samaa. Misr. Akbar al-yavm 1996.
2. Shukriy Al-Qodiy. Ibaqoroti at-tilava. Misr 2007.
3. Mahmud Al-Xuliy. Asvat min nur. Misr.
4. 1992. Ahma Al-Balk. Ashhuri min Qurro al-Qur’an fi al-asr al-hadis. Dar Al-maruf. Misr 2011.

International Conference on Multidisciplinary Sciences and Educational Practices

Hosted online from Rome, Italy

Website: econfseries.com

27th September, 2025

-
5. Abu Tolib Mahmud. Al-Qur'an bisovti Misr (mo'jam al-Qurroa al-Misriin). Misr 2016
 6. G'oli Muhammad. Xodimul Qur'an alzahidu al-g'oniy shyax Muhammad Refaat. AlHilol. Misr